

УДК 726.4:27-
523.4](477.84)"20"

DOI:10.30857/2617-
0272.2021.4.7.

¹ДАЦЮК Н. М., ²НЕТРИБ'ЯК М. М.

¹Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

^{1,2}Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

САКРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ В ОЗДОБЛЕННІ ХРАМОВОГО СЕРЕДОВИЩА МАРІЙСЬКОГО ДУХОВНОГО ЦЕНТРУ В СЕЛІ ЗАРВАНИЦЯ

Мета статті – висвітлити основні напрями та тенденції розвитку сучасного українського сакрального мистецтва на прикладі інтер'єрів будівель Марійського духовного центру в селі Зарваниця, Тербовлянського району, Тернопільської області, проаналізувати творчість художників, які брали участь в оздобленні храмів на території духовного центру.

Методологічну основу дослідження становлять комплекс загальнонаукових методів: опис, бесіди, порівняння, спостереження, а також спеціальних методів: мистецтвознавчого аналізу, натурних обстежень, історико-порівняльного аналізу.

Результати. У статті висвітлено сучасні концепції візуальної організації храмового простору на прикладі сакральних будівель Марійського духовного центру у селі Зарваниця. Проаналізовано стилістику розписів: від реалістичних тенденцій українського церковного малярства до експериментів із стилізацією іконописних фігур. Досліджено сучасну модерну іконографію, засновану на традиціях українського мистецтва без порушення усталених канонів та традицій. Розглянуто творчість художників, які брали участь в оздобленні храмів на території Марійського духовного центру, а саме: Володимира Свідерського, Ярослава Крука, Теодозія Будуйкевича, Євгена Овчарика, Петра Кукурудзи та ін.

Наукова новизна дослідження полягає в аналізі та характеристиці сучасного сакрального мистецтва у храмах на території Марійського духовного центру. Введено у науковий обіг дані про авторів, які долучилися до оздоблення сакральних будівель.

Практична значущість полягає в тому, що представлені у статті матеріали, їх аналіз та узагальнення можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях, присвячених розвитку українського сакрального мистецтва початку ХХІ ст.

Ключові слова: сакральне мистецтво; ікона; стінопис; вітраж; мозаїка.

Вступ. Аналіз попередніх досліджень. Сакральне мистецтво з ранніх часів зародження християнства і до тепер безпосередньо впливає на духовний розвиток вірян, формує їх світогляд. Архітектура храму, його внутрішнє оздоблення, особливість літургійного процесу – це все занурює прихожан в сакральний світ добра і любові, плекає в них пробудження людських чеснот, без яких матеріальне життя втрачає сенс. З будівництвом нових церков виникає потреба сучасного суспільства у пошуку ланок, які б пов'язували традицію з актуальними духовними та естетичними орієнтирами сьогодення. Постійно ведуться пошуки

стилю який міг би задовільнити сучасні потреби оздоблення сакрального простору, адже при вдалому поєднанні усіх вищезазначених чинників, народжується новий витвір мистецтва – сучасний храм.

Марійський духовний центр у селі Зарваниця, Тербовлянського району, Тернопільської області є однією із найбільших святинь Української Греко-Католицької Церкви, внесений до списку п'ятнадцяти найважливіших святинь католицького світу. Відпустового значення центр набув у 1867 році та поряд з іншими святими місцями, є невід'ємною складовою духовно-мистецького життя регіону.

Дослідження основних напрямків розвитку сакрального мистецтва храмів Тернопільщини початку XXI ст. є актуальним сьогодні, зважаючи на те, що в їх оздобленні використовуються новітні матеріали, технології. З використанням сучасних технологій у будівництві церков, зокрема бетонних, металевих, каркасних та інших конструкцій, простір церкви набуває просторової легкості, більшого освітлення та цілісного сприйняття архітектури і сакрального мистецтва.

Серед науковців, які досліджували творчість художників, що приймали активну участь в оформленні сакральних інтер'єрів, та просторів є: Д. Степовик, М. Голубець, К. Москалець, І. Гах, Д. Кравич, М. Станкевич та ін. Проте, питання розвитку сакрального мистецтва початку XXI ст. Тернопільщини та західного регіону України вимагає додаткового аналізу та вивчення, що становить актуальність даного дослідження.

Постановка завдання. Мета статті – висвітлити основні напрямки та тенденції розвитку сучасного українського сакрального мистецтва на прикладі оформлення інтер'єрів будівель Марійського духовного центру в селі Зарваниця, проаналізувати творчість художників, які приймали участь в оздобленні храмів на території духовного центру.

Результати дослідження. Сучасний підхід до організації сакрального простору вимагає гармонійного поєднання архітектури та мистецтва, які доповнюють один одного. Візуальна організація храмового простору переважно є канонічною. Проте живописці, які перебувають під впливом сучасного культурного процесу, часто використовують новачі у своїй творчості. Як наслідок, це дозволяє отримати чудовий результат, що бачимо у комплексі сакральних будівель Марійського духовного центру в селі Зарваниця. Розбудова Марійського духовного центру почалася у другій

половині 1990-х років з благословення владики Михайла Сабриги під керівництвом ректора Тернопільської Духовної Семінарії отця-митрата Василя Семенюка (сьогодні архієпископ і митрополит Тернопільсько-Зборівський УГКЦ). Релігійною та архітектурною доміантою духовного центру став собор Зарваницької Матері Божої на 1500 прихожан. Його спорудженню передувало відкритий конкурс у 1995 році, на якому переміг тернопільський архітектор Михайло Нетриб'як [6, с. 88]. На той час, М. Нетриб'як уже мав чималий досвід у проектуванні церков – це був основний напрямок у його професійній діяльності. Будівництво собору тривало впродовж 1998 – 1999 років, 22 липня 2000 року відбулося його урочисте посвячення єпископами УГКЦ на чолі з Блаженішим Любомиром Гузарем.

Собор Зарваницької Матері Божої розрахований на 1500 вірних, загальною площею 1173.58 кв. м – є архітектурною доміантою ансамблю. Своїми пропорціями храм справляє враження спокійної, але величної будівлі, в якій використані принципи неовізантизму. Її архітектоніка відтворює традиційну хрестово-купольну, безстовпну, однонавну планувальну структуру в українському храмубудуванні, трактовану по-сучасному [6, с. 88]. Собор запроектований у двох рівнях: з основним наземним храмом на честь Ікони Зарваницької Матері Божої, та невеликою підземною церквою Пресвятої Трійці. Така планувальна схема обумовлена природніми факторами: рельєф місцевості, на якій споруджено собор Зарваницької Матері Божої, має високий перепад відміток з півночі на південь.

Іконографічно-літургійна традиція, яка була сформована протягом багатьох століть під впливом Святого Письма, Літургії та вчення Отців Церкви [5, с. 181], становить основу розпису храму Зарваницької Матері Божої. Проте в організації внутрішнього сакрального простору, спостерігаємо і сучасні підходи, які поєднані з

архітектурним задумом автора. Інтер'єр сакральної будівлі наповнений світлом, простором, повітрям – це досягнуто завдяки світло-охристим, майже білим стінам, що слугують основою для настінних розписів, виконаних у пастельних тонах у поєднанні з білосніжними пілястрами, тягами та балками. За пропозицією архітектора Михайла Нетриб'яка розписи стін собору виконані тільки у верхній частині сакральної будівлі, нижня частина – оформлена іконами.

Розпис собору Зарваницької Матері Божої виконаний у 2004 р. митцем з Червонограда – Володимиром Свідерським за проектом львів'янина Степана Юзефіва. Поліхромія храму виконана в техніці настінних розписів по сухій штукатурці акриловими фарбами. У вівтарній частині, східній апсиді, знаходиться розпис чудотворної ікони Зарваницької Матері Божої. Богородиця зображена у повний ріст з маленьким Ісусом на руках на тлі еліпсоподібного ореолу сяйва-мандорли золотавого кольору. Ісус правою рукою благословляє, а у лівій тримає книгу, що відповідає іконографічному типу Христа Пантократора. Богородиця та Христос написані у коронах, у 1867 році ікону Божої Матері Зарваницької було короновано. Довкола Богоматері та Христа зображені шість серафимів, по три з кожного боку, а вгорі, по центру, представлений голуб – символ святого Духа, обрамлений геометричним орнаментом, що утворює восьмикутну зірку.

Нижня частина розписів східної апсиди представлена композицією «Причастя апостолів». У центрі Христос, з обох боків до Нього наближаються дві групи апостолів. Зазвичай сцену Причастя апостолів зображають в апсидній частині за престолом, її іконографія має давнє походження, сформувалася у Візантії ще в VI ст. Вона поділяється на два типи – історичний та літургійний: перший зображає історичну подію Тайної Вечері, що описана в Біблії, другий більш символічний,

пов'язаний з Божественною Літургією та самою Тайною Євхаристії [1]. Композиція «Причастя апостолів» у соборі в Зарваниці належить до літургійного типу.

На бічних стінах святилища зображені: з північного боку – святий Василій Великий, в один рівень із стінописом Зарваницької Матері Божої, над ним в арці – архангел Михаїл; з південного – святий Іоан Златоуст, над ним в арці – архангел Гавриїл. Поліхромія святилища виконана з дотриманням іконографічних традицій у поєднанні з силуетним узагальненням у фігуративних сценах та стриманого колориту. Перевага надається теплим пастельним кольорам.

Купол собору увінчує зображення Христа-Пантократора і трьох серафимів. У центрі – декоративний орнамент у вигляді рівнораменного хреста з хризмою – монограма імені Христа, яка складається з двох грецьких літер – Х та Р, схрещених між собою, по краях монограми грецькі літери α і Ω . Переважає небесно-золотава колористика, яка поєднується з пастельними тонами стін.

Традиційно на чотирьох вітрилах представлено євангелістів у людській подобі, під ними, у менших медальйонах, відповідно їх символи: Івана – Орел, Луки – Віл, Матвія – Людина з крилами і Марка – Лев. На двох стовпах, по обидва боки від іконостасу, зображені мученики та сподвижники Католицької Церкви Микита Будка та Миколай Чарнецький.

У стінописах Володимира Свідерського проглядається високий рівень майстерності у володінні рисунком, глибоке знання анатомії, відчуття композиційного такту від загального образу, до найменших деталей. Завдяки лінії виявляється форма фігур, розписи майстра вирізняються графічністю та декоративністю, що проявляється у орнаменті одягу. Також у розписах стін спостерігається багаторазове повторення контуру з поступовими тональними градаціями. У колористичній перевагають жовтий та блакитний кольори, доповнені

пастельними відтінками. Як і у візантійських храмах, розписи не заповнюють усю поверхню стін, а зосереджені в сакралізованих ділянках ієрархічної системи [8, с. 196].

Важливим елементом стінопису в соборі Зарваницької Матері Божої є у невеликій кількості геометричний, стилізований рослинний орнамент, який доповнює та збагачує фігуративні зображення. Завдяки приглушеному колориту з використанням пастельних кольорів він є об'єднуючим компонентом монументальних розписів, що дає можливість цілісного сприйняття сакрального простору.

У 2003 р. Володимир Свідерський створив ікони для північної та південної стін бабинця: «Свята Ольга», «Святий Володимир», «Введення у храм Пресвятої Богородиці», «Десять заповідей»; для західної стіни: «Хрещення Господнє» та «Вогненне сходження пророка Іллі».

Окрасою собору Зарваницької Матері Божої є триарусний іконостас, виготовлений із мармуру біло-сірого кольору, який нагадує силует будівлі візантійського храму з трьома куполами, увінчаними хрестами, що символізує Святу Трійцю. В іконостасі відсутня зайва декоративність. Єдиним декором є різьблене обрамлення навколо царських і дияконських врат, та обрамлення навколо трьох піварок третього ярусу.

Ікони для іконостасу написав Володимир Свідерський у 2003 році. Намісний ряд складають ікони Богородиці та Ісуса Христа, святого Миколая та святого Івана Хрестителя. На дерев'яних царських вратах зображено сцену Благовіщення та чотирьох євангелістів у круглих медальйонах. На дияконських вратах – святого Романа Сладкопівця та святого Стефана. У другому ряді розташовано дванадцять апостолів у шістьох спарених пів арках, розміщених над іконами намісного ряду та дияконськими вратами. Третій ярус складається з трьох півовальних медальйонів, в яких розміщені ікони «Різдво Христове», «Воскресіння» і по центру

«Деїсус» (Ісус Христос сидить на престолі з розгорнутим Євангелієм у лівій руці, а правою благословляє, Богородиця та святий Іван Хреститель з піднятими руками у молінні). Усі зображення святих в іконостасі повнофігурні, окрім ікони «Деїсус». Колорит іконостасу витриманий у золотаво-охристих, сріблясто-блакитних і червоних барвах, що гармонійно створює єдиний ансамбль з настінними розписами.

У двох вікнах північного і південного нефу, та у двох вікнах святилища собору Зарваницької Матері Божої вмонтовані зображення: Митрополита Андрея Шептицького, та Йосифа Сліпого (рис. 4); святої Ольги та святого Володимира; Іоана Золотоустого та Василія Великого. Автор цих вітражів – Петро Кукурудза, майстер з Тернополя. У вітражах митця представлені повнофігурні зображення святих у одязі від світло-молочного, з переходом від рожевого до охристого, та до сіро-голубого відтінків. Вміло передані орнамент та декоративні вставки на тканинах. Об'єднуючим фактором усіх шістьох вітражів є синій, з косими голубими вставками фон, який надає динамічності статичним іконографічним фігурам. У кольоровому вирішенні, вітражі органічно сприймаються із загальним оздобленням собору.

У 2021 році у двох бічних престолах собору, виготовлених із біло-сірого мармуру, по обидва боки іконостасу, розміщені: з північного боку – копія чудотворної ікони Зарваницької Матері Божої, автором якої є Петро Холодний; з південного – розміщена копія ікони Розп'ятого Спасителя із Зарваниці, виконана Володимиром Свідерським.

Нижня церква Зарваницького собору – це храм Пресвятої Трійці на 250 вірних, підлога якого розміщена на відмітці -4.8 м відносно рівня підлоги верхнього храму. У церкві поки відсутні настінні розписи. На північній та південній стінах розміщені дві картини – «Повернення блудного сина» та «Добрый самаритянин», автором яких є

художник Ярослав Крук із міста Бережани. Його пензлю належить розпис ікон для іконостасу цієї церкви.

Іконостас для храму Пресвятої Трійці виконала фірма «Кольори» з міста Хирів, Львівської області. Царські врата запроектував Мирослав Демко, дияконські – Василь Бордуляк. Іконостас двоярусний, перший творять повнофігурні ікони Богородиці, Ісуса Христа, святого Йосафата Кунцевича та святого Миколая. На царських вратах зображена сцена Благовіщення та євангелісти. Другий ряд складають шість ікон з дванадцятьма апостолами, по два на дошці [6, с. 90].

До нижньої церкви Пресвятої Трійці з північного боку примикає каплиця на 30 вірних, з розмірами в плані: 10.0 м x 8.4 м x 2.5 м. У ній, на північній стіні, розміщувалась найстаріша, ідентична до оригіналу в розмірах, копія чудотворної ікони Зарваницької Матері Божої, яку написав Петро Холодний у 1922 році, вона не підлягала реставраційним роботам аж до 2017 року. На даний момент у каплиці проходять ремонтні роботи, копія ікони перенесена у верхній храм. Іконостасна перегородка перед іконою, розміщена півколом, у центрі якої встановлені царські врата з погрудним зображенням євангелістів, та сценою Благовіщення у круглих медальйонах. По обидва боки від царських врат розміщені півфігурні ікони Богородиці та Ісуса Христа, на дияконських вратах – повнофігурні зображення святого Стефана, та архангела Михаїла [6, с. 91].

При в'їзді на територію Марійського духовного центру розміщена надбрамна церква Благовіщення, розрахована на 50 осіб, споруджена у 2000 році за проектом Михайла Нетриб'яка. Сакральна будівля з розмірами в плані: 6.6 м x 17.8 м x 22.3 м, має три проходи. Фасади будівлі прикрашають два вікна радіусом 2.0 м, розташовані над центральним проходом із східного та західного боку, та два півкруглі, радіусом 1.8 м із північного та південного боків. Надбрамну церкву увінчує

чотирипелюсткова баня, яка повторює форми бань собору.

Вхід на другий поверх у саму церкву Благовіщення (розміри її в плані: 11.2 м x 6.7 м, 3.4 м) передбачений з південного боку, евакуаційний вихід – з північного. У церкві при північній стіні розміщений іконостас роботи Ярослава Крука. Нижній ряд іконостасу складають такі біблійні сюжети: «Вигнання з раю», «Скрижалі Мойсея», «Повернення блудного сина», «Христос – добрий пастир». Намісний ряд складають ікони Богородиці, Ісуса Христа, святого Йосафата Кунцевича, святого Миколая. На царських вратах зображено сцена Благовіщення та євангелісти, на дияконських – святий Стефан, архангел Михаїл. Третій ряд іконостасу складають празникові ікони у вісьмох круглих медальйонах, по центру, над царськими вратами, розміщена ікона «Тайна вечеря». Ярослав Крук виконав завіттарний образ Благовіщення та розташовані на західній стіні Успіння Богородиці, на східній – Різдво Богородиці [6, с. 92].

Винятковим оздобленням з використанням мозаїчних панно в організації сакрального простору Зарваницького комплексу, вирізняється церква Святої Хатини Марії Діви з Назарету (Хатини Богородиці), яка збудована за проектом архітектора Михайла Нетриб'яка і освячена у 2017 році. Храм візантійського типу, в плані хрестоподібний, з розмірами 18.0 м x 14.0 м, загальна площа – 144.76 кв. м. Центральна частина увінчана банею, в середині збудована копія хатини Матері Божої в натуральну величину з каменю-пісковіку. Відповідно до архітектурного задуму, визначено три основні частини, які належить заповнювати монументальним живописом – зона купола та склепінь, зона парусів і верхньої частини стін, та зона нижніх частин стін [4, с. 46].

Автор мозаїчних панно – Теодозій Будуйкевич (учень о. Марка Івана Рупніка) при оздобленні храму керувався усталеними церковними канонами. У центрі

купола Христос Пантократор правою рукою благословляє віруючих, у лівій руці тримає Євангеліє. На вітрилах зображені Євангелісти. На стінах церкви монументальні мозаїки присвячені подіям з життя Пречистої Діви Марії: Різдво Пресвятої Богородиці, у напівсклепінні апсиди, по центральній осі храму навпроти входу – Різдво Христове, далі композиція Весілля в Кані Галілейській, і у двох бічних апсидах у напівсклепіннях – мозаїки Божої Матері Оранти та Покрови Пресвятої Богородиці. У монументальних мозаїках Теодозія Будуйкевича присутня колоритна цілісність, статичність та врівноваженість композицій. Такий результат досягнуто завдяки своєрідній техніці – послідовним викладанням кубів смальти, що підкреслює одухотвореність та динамічність зображуваних святих в іконографічних сценах храму [4, с. 46].

У притворі храму по обидва боки від входу на всю площину стіни розміщені мозаїчні зображення ангелів на золотому тлі, обрамленому статичним квадратом (рис. 1). Така ідея в композиції підкреслює і надає їм легкості і одночасно вагомості та пластичності. Колоритна цілісність, статичність членованих форм тла підсилює динамічність форм ангелів. Золотистий фон додає сонячності, теплоти мозаїчному панно, він присутній в усіх сценах храму, об'єднує їх і робить цілісними в сакральному просторі [4, с. 46].

Зображення народження Месії відображене на мозаїчному панно Різдва Христового й вирізняється новаторським стилістичним підходом. Автор зобразив Святе Сімейство на фоні печери, в якій народився Ісус Христос. Образ Спасителя акцентований за допомогою контрасту між темного-сірою масою, яка його оточує та білим одягом народженого дитяти. Ісус знаходиться у яслах світлого кольору, стилізованих під колиску. З небес спадає сяйво Вифлеємської зірки, вказуючи на новонародженого месію, який прийшов цей світ зробити досконалішим. Богородиця та

Йосип побожно нахилені до Ісуса, жестом підкреслюють важливість Божого народження. Темний колір навколо ясел підсилює статичний золотистий фон неба і розділяє композицію на дві частини, що сконцентровує увагу до центру, де зображений Ісус Христос. На відміну від усіх мозаїчних зображень у храмі, оздоблених на нюансних тонах, ця мозаїка вирішена на контрасті. На чорному тлі добре проглядається постать Новонародженого, а динамічний низ, розвантажив її, надав легкості та експресії [4, с. 47].

Підтримуючи стилістику мозаїчного оздоблення церковного простору, в самій хатині Матері Божої знаходиться копія ікони Зарваницької Божої Матері, виконана в оригінальному, авторському, нетрадиційному для ікони матеріалі – фарфорі. Автор ікони – художник-кераміст Євген Овчарик, творчість якого вирізняється створенням нестандартних форм у порцеляні, постійним пошуком нефігуративного художнього зображення, а його унікальні ікони вирізняються особливим авторським стилем. Художник відтворив ікону Зарваницької Божої Матері з інтерпретацією у певному колористичному та фактурному вирішенні та унікальною технологією вкраплення кольорових пігментів у фарфорову масу (рис. 3) [2, с. 162].

У 2011 році на території Марійського Духовного центру постала церква Пресвятої Євхаристії, що призначена, в основному, для проведення сповіді мирян (архітектор М. М. Нетриб'як). Церква збудована по типу базиліки і є дещо відмінною від інших культових будівель на території комплексу. В плані видовженої прямокутної форми з розмірами 37,81 м x 7,24 м, загальна площа – 247 кв. м, центральна частина квадратна. До квадрата по центральній осі примикають прямокутної форми вівтар з ризницями та зал вірних. Перекриття склепінчатої форми, центральна частина увінчана банею, запроєктовані хори [3, с. 5].

Рис. 1. Фрагмент мозаїки храму Святої Хатини Марії Діви з Назарету

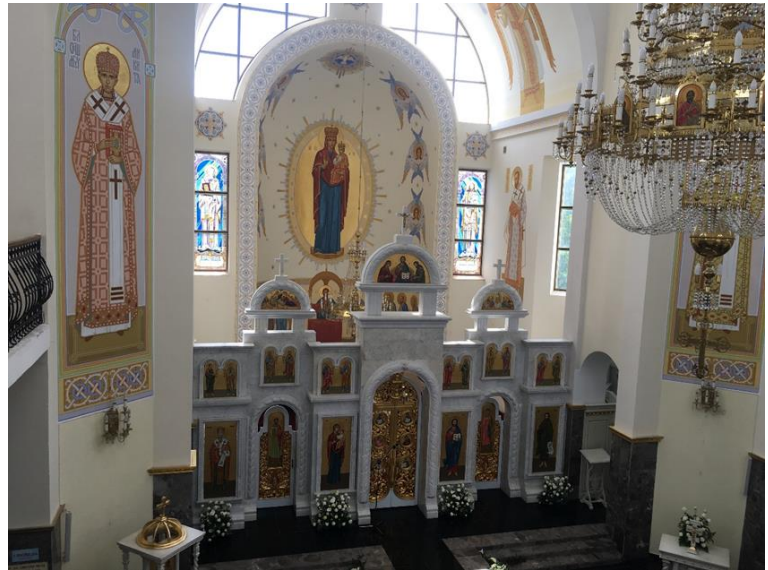

Рис. 2. Іконостас собору Зарваницької Матері Божої

Рис. 3. Копія ікони Зарваницької Божої Матері (автор Є. Овчарик), Церква Святої Хатини Марії Діви з Назарету

Рис. 4. Вітраж собору Зарваницької Матері Божої (автор Петро Кукурудза)

Іконостас для церкви Пресвятої Євхаристії виконаний за проектом художника Петра Шевціва. У написанні ікон для триярусного іконостасу також приймав участь художник Ярослав Новак. Різьбу виконали: Олександр Вівчар, Віктор Лупійчук, Володимир Лупійчук [7, с. 20].

У 2021 р. споруджено новий Вифлеємський храм Пресвятої Родини (архітектор Михайло Нетриб'як). У плані

церква хрестово-купольна, восьмиствовна, з розмірами 12.0 м x 12.0 м. Будівля храму утворена двома квадратами, зміщеними відносно один одного на 45 градусів, що утворюють хрест з гострими раменами, нагадуючи восьмикутну зірку. Загальна площа 100 кв. м, розрахована на 200 вірних. З північного боку до церкви примикають печери, аналогічні печерам Вифлеєму, де родився Ісус Христос. Розміщені вони у

підпирній стінці пагорба позаду храму Пресвятої Родина. На даний момент у сакральній будівлі проходять оздоблювальні роботи.

Висновки. Розглянувши оздоблення сакрального простору будівель Марійського духовного центру у селі Зарваниця, та проаналізувавши творчість митців, які приймали участь в оздобленні храмів, бачимо, що стінопис сучасного храмового середовища вирізняється графічністю та декоративністю фігуративного зображення, а приглушений колорит з використанням пастельних тонів – є об'єднуючим

компонентом монументальних розписів і дає можливість цілісного сприйняття сакрального простору. Це простежується і у монументальних мозаїках, де присутня колоритна цілісність, статичність та врівноваженість композицій. На нашу думку, сакральне мистецтво початку XXI століття формує сучасний інтер'єр храму, який створений з дотриманням традицій в іконописі та пошуком сучасних естетичних орієнтирів. Матеріали статті не є вичерпними і потребують подальших наукових досліджень.

Література

1. Васильєва А. Коротка історія іконографії. Сербія XIII–XIV ст. URL: <http://ref.co.ua/33053-Kratkaya-istoriya-ikonografii-Serbiya-XIII-XIV-vv.html> (дата звернення 03.11.2021).
2. Вольська С. Художня кераміка Західного Поділля. *Мистецтвознавство України. ІПСМ НАМ України. Львів: Афіша. 2011. Спецвипуск. С. 154–164.*
3. Дацюк Н. Сакральна архітектура у творчості Михайла Нетриб'яка. *Вісник національного університету "Львівська політехніка".* № 878 серія: Архітектура, 2017. С. 3–9.
4. Дацюк Н. Сучасні тенденції оздоблення храмового середовища з використанням нетрадиційних технік у сакральному мистецтві XXI ст. *KELM Scientific issue of Knowledge, Education, Law, Management.* 2020. Випуск №8 (36) том. 1. С. 45–50.
5. Зятюк Б. Поліхромія святилища храму Святих апостолів Петра і Павла с. Липники 2006–2013 рр.: пошуки мистецького стилю та іконографії. *Вісник Львівської національної академії мистецтв.* 2016. Вип. 28. С. 176–188. URL: https://lnam.edu.ua/files/Academy/nauka/visnyk/pdf_visnyk/28/18.pdf (дата звернення 24.10.2021).
6. Квич П.-Д. Паломницька Святина Матері Божої в Зарваниці (Україна). *Богословський погляд*, 2009. С. 342.
7. Кунович Б. Тернопільсько-Зборівська архієпархія УГКЦ. Парафії, монастирі, храми. Шематизм. ТОВ "Новий колір" – New Color LLC, 520.
8. Рудич О. Церковні розписи випускників Львівської національної академії мистецтв.

Вісник Львівської національної академії мистецтв. 2015. Вип. 27. С. 191–201.

References

1. Vasylieva, A. Korotka istoriia ikonografii. Serbiia XIII–XIV st. [A brief history of iconography. Serbia XIII–XIV centuries]. URL: <http://ref.co.ua/33053-Kratkaya-istoriya-ikonografii-Serbiya-XIII-XIV-vv.html> (Last accessed: 03.11.2021) [in Ukrainian].
2. Volska, S. (2011). Khudozhnia keramika Zakhidnoho Podillia [Art ceramics of Western Podillya]. *Mystetstvoznavstvo Ukrainy. IPSM NAM Ukrainy. Lviv: Afisha, Spetsvypusk – Art History of Ukraine. IPSM US Ukraine. Lviv: Playbill. Special issue*, P. 154–164 [in Ukrainian].
3. Datsiuk, N. (2017). Sakralna arkhitektura u tvorchosti Mykhaila Netrybiaka [Sacred architecture in the works of Mykhailo Netrybiak]. *Visnyk natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika" № 878 seriia: Arkhitektura – Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic", 878 series: Architecture*, P. 3–9 [in Ukrainian].
4. Datsiuk, N. (2020). Suchasni tendentsii ozdoblennia khramovoho seredovyscha z vykorystanniam netradytsiinykh tekhnik u sakralnomu mystetstvi XXI st. [Modern trends in the decoration of the temple environment with the use of non-traditional techniques in the sacred art of the XXI century]. *KELM Scientific issue of Knowledge, Education, Law, Management*, 8 (36), Vol. 1, P. 45–50 [in Ukrainian].
5. Ziatyk, B. (2016). Polikhromiia sviatylyshcha khramu Sviatykh apostoliv Petra i Pavla s. Lypnyky 2006–2013 rr.: poshuky mystetskoho styliu ta ikonografii [Polychromy of the sanctuary of the

Church of the Holy Apostles Peter and Paul s. July 2006–2013: search for artistic style and iconography]. *Visnyk Lvivskoi natsionalnoi akademii mystetstv – Bulletin of the Lviv National Academy of Arts*, Vol. 28, P. 176–188. URL: https://lnam.edu.ua/files/Academy/nauka/visnyk/pdf_visnyk/28/18.pdf (Last accessed: 24.10.2021) [in Ukrainian].

6. Kvysh, P.-D. (2009). Palomnytska Sviatynia Materi Bozhoi v Zarvanytsi (Ukraine). Bohoslovskiy pohliad [Pilgrimage Shrine of the Mother of God in Zarvanytsia (Ukraine). Theological view] [in Ukrainian].

7. Kunevych, B. (2014). *Ternopilsko-Zborivska arkhieparchiia UHKTs. Parafii, monastyri, khramy. Shematyzm* [Ternopil-Zboriv Archdiocese of the UGCC. Parishes, monasteries, temples. Schematism]. TOV "Novyi kolor" [in Ukrainian].

8. Rudych, O. (2015). Tserkovni rozpysy vypusknikov Lvivskoi natsionalnoi akademii mystetstv [Church paintings of graduates of the Lviv National Academy of Arts]. *Visnyk Lvivskoi natsionalnoi akademii mystetstv – Bulletin of the Lviv National Academy of Arts*, Vol. 27, P. 191–201 [in Ukrainian].

THE SACRED ART OF THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY IN DECORATION OF THE TEMPLE ENVIRONMENT OF MARIA'S SPIRITUAL CENTRE IN ZARVANYTSIA

¹DATSIUK N., ²NETRYBIAK M.

¹*Carpathian National Vasyl Stefanyk University*

^{1,2}*Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University*

The purpose of the article is to highlight the main directions and trends in the development of modern Ukrainian sacred art on the example of the interiors of the buildings of the Maria's Spiritual Centre in the village of Zarvanytsia, to identify artists who took part in decorating temples on the territory of the spiritual centre.

The methodological basis of the study are a set of general scientific methods: description, interviews, comparisons, observations, a special methods: art analysis, field surveys, historical and comparative analysis.

Results. The article highlights modern concepts of visual organization of the temple space on the example of sacred buildings of Maria's Spiritual Centre in the village of Zarvanytsia, Terebovlya district, Ternopil region. Also analyzes the formation of the stylistic orientation of wall paintings: from realistic trends in Ukrainian church painting to experiments with the stylization of iconic figures; introduction of modern

САКРАЛЬНОЕ ИСКУССТВО НАЧАЛА ХХІ ВЕКА В УКРАШЕНИИ ХРАМОВОЙ СРЕДЫ МАРИЙСКОГО ДУХОВНОГО ЦЕНТРА В СЕЛЕ ЗАРВАНИЦА

¹ДАЦЮК Н. М., ²НЕТРИБЯК М. Н.

¹*Прикарпатский национальный университета имени Василия Стефаника*

^{1,2}*Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка*

Цель статьи – отразить основные направления и тенденции развития современного украинского сакрального искусства на примере интерьеров зданий Марийского духовного центра в селе Зарваница, выявить художников, участвовавших в украшении храмов на территории духовного центра.

Методологическую основу исследования составляют комплекс общенаучных методов: описание, беседы, сравнения, наблюдения, а также специальных методов: искусствоведческого анализа, натуральных обследований, историко-сравнительного анализа.

Результаты. В статье отражены современные концепции визуальной организации храмового пространства на примере сакральных построек Марийского духовного центра в селе Зарваница, Теребовлянского района, Тернопольской области. Проанализирована стилистика росписей: от реалистических тенденций украинской церковной живописи до экспериментов со стилизацией иконописных фигур. Исследована современная модерна иконография, основанная на традициях

iconography based on the traditions of Ukrainian art without violating established canons and traditions. Was considered the works of artists who took part in the decoration of churches on the territory of Maria's Spiritual Centre, namely: Volodymyr Svidersky, Yaroslav Kruk, Theodosius Buduykevych, Yevhen Ovcharyk, Peter Kukurudza and others.

The scientific novelty of the study is that for the first time was analyzed and characterized the modern sacred art in the temples on the territory of Maria's Spiritual Centre, was identified the authors who joined the decoration of sacred buildings. All material is collected during field trips. Conclusions.

The practical significance lies in the fact that materials presented in the article, their analysis and generalization can be used in the research on the development of Ukrainian sacred art of the early XXI century.

Keywords: *sacred art; icon; mural; stained glass; mosaic.*

українського мистецтва без порушення устоявихся канонів і традицій. Розглянуто творчість художників, приймавших участь в оздобленні храмів на території Марійського духовного центру, а саме: Володимира Свидерського, Ярослава Крука, Теодозія Будуйкевича, Євгенія Овчарика, Петра Кукурузи і т.д.

Научна новизна дослідження ґрунтується на аналізі і характеристиці сучасного сакрального мистецтва в храмах на території Марійського духовного центру. Введені в науковий оборот дані про авторів, приєднавшихся до оздоблення сакральних споруд.

Практична значимість полягає в тому, що представлені в статті матеріали, їх аналіз і узагальнення можуть використовуватися в наукових дослідженнях, присвячених розвитку українського сакрального мистецтва початку XXI століття.

Ключові слова: *сакральне мистецтво; ікона; стенопис; витраж; мозаїка.*

ІНФОРМАЦІЯ
ПРО АВТОРІВ:

Дацюк Наталія Михайлівна, аспірантка, кафедра дизайну і теорії мистецтва, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника; асистентка, кафедра образотворчого мистецтва, дизайну та методики їх навчання, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, ORCID 0000-0003-2548-3638, **e-mail:** nat.datsyuk@gmail.com

Нетриб'як Михайло Миколайович, викладач кафедри образотворчого мистецтва, дизайну та методики їх навчання, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, ORCID 0000-0001-9043-3886, **e-mail:** netrmm5@gmail.com

Цитування за ДСТУ: Дацюк Н. М., Нетриб'як М. М. Сакральне мистецтво початку XXI століття в оздобленні храмового середовища Марійського духовного центру в селі Зарваниця. *Art and design*. 2021. №4(16). С. 78–87.

<https://doi.org/10.30857/2617-0272.2021.4.7>

Citation APA: Дацюк, Н. М., Нетриб'як, М. М. (2021) Сакральне мистецтво початку XXI століття в оздобленні храмового середовища Марійського духовного центру в селі Зарваниця. *Art and Design*. 4(16). 78–87.